

בריאת האשה

בדומה לבריאת האדם שמהווה אב טיפוס למין האנושי בכלל, בריאת האשה מהווה אב טיפוס לשאלות מגדריות, למעמד האשה ולהבדלים המהותיים בין נשים לגברים. בדפים הבאים נבחן את מהותה של האשה במדרשים שונים.

א. חזרו וקראו את הפסוקים בתורה המתארים את בריאת האדם בפרק א ו-ב (בדף הקודם) ואפיינו את היחס בין האיש והאשה בשני הפרקים.

נקודות להשוואה:

- מתי נבראה האיש ומתי האשה?
- מה משמעות הביטוי 'אדם'?
- מה תפקיד האיש ומה תפקיד האשה?
- המונחים לתיאור שני המינים?
- מי נברא בצלם?
- מדוע נבראה האשה?

ב. בריאת האיש והאשה

1. בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה ח ד"ה א (כו) ויאמר

א (כו) ויאמר אלהים נעשה אדם וגו'. ר' יוחנן פתח אחר וקדם צרתני וגו' אמר ר' ירמיה בן לעזר בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון אנדרוגינס בראו שני זכר ונקבה בראם (בראשית ה ב), אמר ר' שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה אדם הראשון דיפרוסופון בראו וניסרו ועשאו גביים לכאן וגביים לכאן, מתיבין ליה והא כת' (מקשים עליו - והרי כתוב:) ויקח אחת מצלעותיו (שם/בראשית/ ב כא), אמר להם מן סטרוי (צידו) היך מה דאת אמר: (כמו שכתוב:) ולצלע המשכן וגו' (שמות כו כ)

- מהן שתי התפיסות לגבי בריאת האדם?
- מה משותף להן ומה המחלוקת בניהן?

2. בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה ח ד"ה ויאמר אלהים נעשה

שאלו המינים את ר' שמלאי כמה אלוהות בראו את העולם, אמר להם אני ואתם נשאל לימים ראשונים הה"ד כי שאל נא לימים ראשונים וגו' (דברים ד לב), בראו אלהים אדם אין כתוב כן אלא ברא אלהים (שם שם/דברים ד/), חזרו שאלו אתו מהו דכת' בראשית ברא אלהים וגו', אמר להם בראשית בראו אלהים אין כתוב כן אלא ברא אלהים את השמים ואת הארץ, אמר ר' שמלאי בכל מקום שאתה מוצא תשובה למינים אתה מוצא רפואתה בצידה, חזרו ושאלו אותו מהו דכת' ויאמר אלהים נעשה אדם וגו', אמר להון קרון דבתריה (קראו את הפסוק שאחריו:) 'ויבראו אלהים את האדם' אין כתיב, אלא 'ויברא אלהים' (בראשית א כז), כיון שיצאו אמרו לו תלמידיו לאילו דחיתה בקנה, לנו מה תשיב, אמר להם לשעבר אדם נברא מאדמה וחוה נבראת מאדם, מיכן ואילך בצלמינו כדמותינו, לא איש בלא אשה ולא אשה בלא איש ולא שניהם בלא שכינה.

- מה ענה רבי שמלאי לתלמידיו?
- כיצד תשובתו מתמודדת עם טענת המינים?

3. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יח עמוד א

אמר רבי ירמיה בן אלעזר: דיו פרצוף פנים היה לו לאדם הראשון, שנאמר +תהלים קל"ט+ אחר וקדם צרתני.

כתיב +בראשית ב' + ויבן ה' אלהים את הצלע וגו', רב ושמואל: חד אמר: פרצוף, וחד אמר: זנב. ... בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב +בראשית ה' + זכר ונקבה בראם, אלא למאן דאמר זנב - מאי זכר ונקבה בראם? (כלומר, למי שאומר פרצוף יכול להסצתדר ולחיות בשלום עם הפסוק: זכר ונקבה בראם, אבל מי שאומר זנב, מה משמעות הפסוק?)
לכדדרי אבהו. (עליו לפרש כרבי אבהו) דרבי אבהו רמי: (מצביעה על סתירה): כתיב זכר ונקבה בראם, וכתיב +בראשית א' + (כי) בצלם אלהים ברא אתו? (תירוץ): - בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד.
- מה עמדת הגמרא לגבי הדעה שהאשה נבראה מהזנב?

4. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לט עמוד א

אמר ליה קיסר לרבן גמליאל: אלהיכם גנב הוא, דכתיב +בראשית ב' + ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן. אמרה ליה ברתיא: שבקיה, דאנא מהדרנא ליה. אמרה ליה: תנו לי דוכוס אחד. - אמר לה: למה לך? - ליסטין באו עלינו הלילה, ונטלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב. - אמר לה: ולואי שיבא עלינו בכל יום. - ולא יפה היה לו לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו? - אמר לה: הכי קאמינא, אלא לשקליה בהדיא! - אמרה ליה: אייתו לי אומצא דבישרא, אייתו לה. אותבה תותי בחשא, אפיקתה, אמרה ליה: אכול מהאי! - אמר לה: מאיסא לי. - אמרה ליה: ואדם הראשון נמי, אי הות שקילה בהדיא - הוה מאיסא ליה.

רש"י מסכת סנהדרין דף לט עמוד א

אמרה לו תנו לי דוכוס אחד - שופט, לנקום נקמה.
אותביה תותיה בחשא - תחת הרמץ, קלינ"י בלעז +רמץ, אפר חם+, וכן דרך צלייתה, ומתוך שראה אותה בגנותה נמאסת עליו.
הוה מאיסה ליה - שיראה בחתוכה קודם גמר תקונה.
- מהי התפיסה העומדת בבסיס הטענה 'אלהיכם גנב הוא'?
- כיצד תופס המדרש את האשה?

ראו את הסבר המהרש"א למדרש:

5. המהרש"א שם

ונראה בזה כי רבים אומרים שטוב הוא להיות לאדם לבדו ולחובת האדם נבראת לו. וזו היתה דעת אדם הראשון כמו שאמר האשה אשר נתתה עימדי... וזו הדעת מדעות הנפסדות כמו שאמרו שאדם כפוי טובה היה בזה.* אמנם הקיסר היה נוטה לדיעה הנפסדה הזו שהאשה נבראת לחובת האדם וטוב לו להיות לבדו כי מוצא אני מר ממות את האשה וגו'.
להבנת המהרש"א היעזרו במדרש הבא:

6. ספרי דברים פיסקא א ד"ה מול סוף

אבל אתם בטובה שהיטבתי לכם בה אתם מתרעמים לפני הוי בשטות אביכם הלכתם שאמרתי +בראשית ב' יח+ אעשה לו עזר כנגדו, בטובה שהיטבתי לו בה נתרעם לפני ואמר +שם/בראשית/ ג' יב+ האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל.

קהלת פרק ז כו

ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה טוב לפני האלהים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה:

סכמו: משני תיאורי הבריאה בפרק א וב, מי השתרש יותר בתודעה הציבורית? את מי מעדיפים המדרשים? למה?